

IX

KLASZTOR CHRYSTUSA ZBAWICIELA W WIŚNICZU

1. ZAŁOŻENIE I BUDOWA KLASZTORU

Po śmierci Jana Karola Chodkiewicza, naczelne dowództwo nad wojskiem objął Stanisław Lubomirski¹ — hrabia na Wiśniczu, starosta sandomierski, podczasz koronny (ryc. 49). Godność tę otrzymał w chwili krytycznej dla Polski, kiedy pod Chocim zbliżała się dwustutysięczna armia turecka z Osmanem na czele. Lubomirski złożył ślub: jeśli Bóg pobłogosławi orężowi polskiemu, to na cześć Boga-Salwatora on w swoim mieście Wiśniczu wybuduje świątynię wraz z klasztorem². Nie zawiodł się w nadziei. W 1621 r. pod Chocimiem armia polska wytrzymała i odparła zacięte szturmy wroga. Upokorzony sułtan zawarł pokój. Wracając jako zwycięzca, Lubomirski zatrzymał się w Krakowie, gdzie w klasztorze św. Michała oo. karmelitów bosych omówił sprawę założenia ślubowanej fundacji w Wiśniczu.

Definitorium Prowincjalne nie przyjęło jednak tej fundacji, z obawy przed wpływem dworu magnackiego na życie zakonne klasztoru³. Ule-

¹ Stanisław Lubomirski h. Śreniawa, syn Sebastiana, kaszt. małogoskiego i Anny z Ruszczy Branickiej, urodził się w 1583 r. Kształcił się w Padwie. W 1613 r. ożenił się z księżną Zofią Ostrogską (†1622). Zwycięstwo chocimskie zjednało mu wielką sławę. Otrzymał godności i urzędy: w 1620 r. podczaszego kor., w 1628 wojew. ruskiego, w 1638 r. wojew. krak. Król nadał mu 7 starostw: sądeckie, spiskie, sandomierskie, białocerkiewne, niepołomickie, zatorskie, krakowskie. Lubomirski pozostawił trzech synów: Aleksandra Michała, Jerzego Sebastiana, Konstantego Jacka oraz dwie córki: Konstancję, która wyszła za Franciszka Sędziwoja Czarnkowskiego, kaszt. pozn., i Krystynę, która wyszła za Albrechta Stanisława Radziwiłła, kancl. w lit. Po śmierci Stanisława Lubomirskiego w 1649 r., Wiśnicz przypadł Aleksandrowi Lubomirskiemu, woj. krak., ożenionemu z Heleną Teklą Ossolińską. Por. Józef Długosz. *Mecenat kulturalny i dwór Stanisława Lubomirskiego, wojewody krakowskiego*. Wrocław 1972 s. 17—69.

² Bibl. Ossol. rkps 4839. *Liber iurium in quo erectio foundationis conventus visniensis firmatur et stabilitur* s. 1. Por. Fr. Siarczyński. *Obraz wieku panowania Zygmunta III. Część I*. Lwów 1828 s. 289.

³ AP 1. *Fasciculus annorum...* „Origo foundationis conventus Salvatoris Carmelitarum Discalceatorum Visnici in Polonia” s. 229—247.

gając sugestiom o. Piotra od św. Andrzeja (Kordońskiego), przeora klasztoru św. Michała w Krakowie, Lubomirski zwrócił się w tej sprawie do Definitorium Generalnego w Rzymie. Generałem Zakonu był wówczas o. Maciej od św. Franciszka (Hurtados de Mendoza), fundator karmelitów bosych w Polsce. Zaś jednym z definitorów generalnych był o. Paweł Szymon a Jesu Maria, znany w Polsce i dobrze usposobiony do nowej fundacji. Na ponowne prośby o. Piotra i hrabiego, Definitorium Generalne w Rzymie przyjęło fundację. Powiadomił o tym przeora krakowskiego o. Paweł Szymon, definitor generalny, w liście datowanym w Rzymie dnia 5 lutego 1622 r.⁴ Niebawem od Definitorium Generalnego nadeszło urzędowe pozwolenie⁵. Po uzyskaniu aprobaty od biskupa krakowskiego, Lubomirski natychmiast przystąpił do budowy klasztoru. Za miejsce pod fundację obrał leżące na południe od pałacu wzniesienie, gdzie znajdował się park zamkowy z winnicami, drzewami egzotycznymi i kwietnikami. Miejsce to uchodziło za najpiękniejszy zakątek Wiśnicza.

Poświęcenie i założenie kamienia węgielnego odbyło się w maju 1622 r. Dokonał go Tomasz Oborski, bp krakowski⁶. Fundator przystąpił do dzieła z wielkim rozmachem. Do budowy zgromadził wielu robotników i jeńców tureckich. Pracy nie przerywano nawet w zimie. Plany klasztoru, według zatwierdzonych dla prowincji polskiej schematów, opracował i adaptował Maciej Trapola, architekt nadworny Lubomirskiego. Kierował on do końca całą budową⁷. Po 8 latach pracy, klasztor z wyjątkiem kościoła był na ukończeniu. Pragnąc widzieć jak najszybciej zakonników w swej fundacji, Lubomirski prosił o. Michała od Zwiastowania NMP, prowincjała, o objęcie na stałe klasztoru. Ponieważ dom nowicjacki z powodu wilgotności nie nadawał się do zamieszkania, dlatego na okres budowy nowego klasztoru w Krakowie o. Ferdynand a S. Maria, gen. Zakonu, aktem z dnia 22 czerwca 1630 r., pozwolił przenieść nowicjat krakowski do Wiśnicza⁸. Pozwolenie to uzyskano w miesiąc po faktycznym przeniesieniu zakonników, gdyż uroczysta introdukcja zgromadzenia nowicjackiego z Krakowa do Wiśnicza odbyła się już w dniu 26 maja 1630 r. Zgromadzenie składało się z nowicjuszy, braci

⁴ AP. *Fasciculus annorum...* jw. s. 231—232.

⁵ AAP 1. *Inventarium Archivii FF. Carmelitarum Discalceatorum Provinciae S. Spiritus conscriptum A. D. 1694 mense 9bris k. 20.*

⁶ Bibl. Ossol. rkps 1871/I. *Relatio foundationis conventus Visnicensis Salvatoris Carmelitarum Discalceatorum* (Kronika klasztoru) s. 5.

⁷ Maciej Trapola, architekt (zmarł w grudniu 1637 r., pochowany w grobowcu kościoła oo. karmelitów bosych w Wiśniczu), na bibliotekę klasztorną zapisał sumę 3.000 zł, zabezpieczoną na dobrach Lubomirskiego Zegartowice. Zapis ten ofiarował klasztorowi jako spadek dziedziczny dla swego syna, który wstąpił do karmelitów i w Zakonie nosił imię o. Anastazego od św. Teresy (zm. w sierpniu 1656 r. w Podoleńcu).

⁸ Bibl. Ossol. rkps 1877. *Acta primi capituli generalis...* s. 107.

profesów i ojców. W skład Kapituły Konwentualnej wchodził następujący zakonnik: o. Cyryl od św. Franciszka — przeor, o. Ignacy od św. Jana Ew. — magister nowicjatu, o. Hieronim od św. Teresy — III dyskret, o. Alfons od św. Pawła — II dyskret, o. Damazy od św. Kazimierza i o. Józef od Matki Bożej⁹. Akt introdukcji był uroczysty. Brała w nim udział kapituła katedralna z bpem Marcinem Szyszkowskim na czele i mnóstwo duchowieństwa. Procesja eucharystyczna uformowała się w kościele parafialnym. Na czele szedł zbrojny hufiec wojska Lubomirskiego. Za nim szlachta, dworzanie i dwa rzędy zakonników w białych płaszczach z zapalonymi świecami. Biskupowi towarzyszył fundator z 8-letnim synem Konstantym Jackiem oraz zaproszeni goście. Droga była udekorowana kwiatami i zielenią. Orkiestra na przemian z chórem uświetniała pochód. Z zamku grzmiały działa. Procesja udała się do przygotowanej kaplicy klasztornej. Ściany kaplicy wyłożone były gobelinami haftowanymi złotem i srebrem. Na ołtarzu ustawiono trzy srebrne statuy: Zbawiciela, Matki Bożej i św. Teresy, mające po ok. 60 cm wysokości. Mszę pontyfikalną celebrował Marcin Szyszkowski bp krak., a kazanie wygłosił ks. Sebastian Nuceryn, kaznodzieja katedralny. Po mszy św. nastąpiła ceremonia wręczenia kluczy przez fundatora przeorowi klasztoru, a następnie w zamku uczta dla gości. Po południu odbyły się nieszpory z kazaniem o. Hieronima od św. Jacka (Cyrusa), profesora teologii w Lublinie¹⁰. Dla upamiętnienia aktu introdukcji i zwycięstwa chocimskiego, młodzież szkoły Nowodworskiego z Krakowa wręczyła fundatorowi drukowany panegiryk „*Fluminis impetus*”¹¹

W chwili introdukcji klasztor był już wybudowany i hojnie wyposażony. Zakrystia, jak w żadnym z dotychczas istniejących klasztorów, posiadała bogate paramenta, po dwa komplety każdego koloru, naczynia sakralne ze złota i srebra, bieliznę kościelną, sześć dużych i tyleż mniejszych kandelabrow srebrnych i wiele innych przedmiotów¹². Księgozbiór biblioteki zakupiony przez Lubomirskiego liczył 300 tomów cennych dzieł w bogatej oprawie¹³. W ciągu całego życia fundator czuwał

⁹ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis Salvatoris Carmelitarum Discalceatorum* s. 1.

¹⁰ Kronika klasztoru s. 6—7.

¹¹ *Fluminis impetus Illustrissimo ac Magnifico Domino D. Stanislao Lubomirski, comiti in Wiśnicz, palatino terrarum Russiae, Sandomirensi, Scepusiensi, Białocerkiewiensi etc. capitaneo. Dum primum, in templum (quod magnifice ad propugnaculum Visnicense erexit, et pie, ob repressam, Osmani Turcarum imperatoris ferocissimi, potentiam, Deo Salvatori vovit) sacratissimam Carmelitarum Discalc, familiam, solemniter, introduceret a nobili et studiosa iuventute scholarum Novodvors. perpetui honoris et observan. ergo consecratus ac DD. Cracoviae, in typographia Matthiae Andreoviensis, Anno 1630. Estr XIV s. 489.*

¹² Kronika klasztoru s. 8.

¹³ Tamże; por. Józef Długosz. *Biblioteka klasztoru karmelitów bosych w Wiśniczu*. W: „Archiwa, Biblioteki, Muzea Kość.” T. 13 s. 93—111.

nad powiększaniem zasobu biblioteki. Regularnie wypłacał czynsz 210 zł z sumy 3.000 zł zapisanej na bibliotekę przez Macieja Trapolę, architekta (zabezpieczonej na wsi Zegartowice¹⁴, następnie na Wiśniczu, a wreszcie na synagodze żydowskiej). Dzięki tej dotacji biblioteka miała zapewnioną przyszłość. W 1730 r. liczyła ok. 1800 tytułów książek¹⁵, nie licząc dzieł zabranych przez Szwedów. Księgozbiór był wzorowo utrzymywany, o czym świadczą zachowane katalogi. W opisie bibliologicznym książki uwzględniano następujące rubryki: autor, tytuł, miejsce i rok wydania, typografia, ilość egzemplarzy, format książki oraz miejsce na uwagi. Według katalogu z 1649 r. biblioteka podzielona była na 25 działów, według treści książek¹⁶.

Oprócz zakrystii i biblioteki karmelici przejęli w posiadanie gotowy klasztor z pełnym urządzeniem, przygotowanymi celami, refektarzem i wyposażoną w naczynia kuchnią. Fundator zatroszczył się nawet o żywność dla zakonników, wydając na ten cel od 1.VI.1630 do 1.VI.1631 r. 1.050 zł¹⁷.

W 1635 r., po 13 prawie latach, ukończono budowę kościoła. Wojewoda nie szczędził też pieniędzy na wystrój świątyni. Pragnął, aby kościół i klasztor pozostał pomnikiem zwycięstwa chocimskiego na wieczne czasy, oraz aby świadczył pokoleniom o wspaniałomyślności, fortunie i zasługach Lubomirskiego. Konsekracja kościoła pod wezwaniem Chrystusa Zbawiciela odbyła się 1 lipca 1635 r.¹⁸, z przepychem

¹⁴ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 111, 244.

¹⁵ Bibl. PAN w Krakowie, rkps 907. *Inventarium universale bonorum conventus visnicensis... Catalogus librorum conventus nostri Visn. Carm. Disc. descriptus post devastationem Sveticam, ubi multi ablati sunt libri a. D. 1659 k. 90.*

¹⁶ Bibl. Ossol. rkps 1872. *Catalogus seu index librorum bibliothecae conventus Salvatoris Visnicensis Carmelitarum Discalceatorum conscriptus post revisionem omnium librorum anno 1649.*

¹⁷ *Victualia quae sunt nobis data ab Ill-mo Fundatore pro anno:*

pieprzu kamień	flor. 22	ryb słonych 2 beczki	flor. 80
ryżu kamień	" 12	śledzi 2 beczki	" 80
migdałów kamień	" 22	mąki pszennej 2 ćwierci	" 15
oliwa	" 15	mąki żyt. 2,5 ćwierci	" 15
cukru 6 głów	" 21	grochu 1 ćwierć	" 6
szafranu	" 16	krup tatar. 1 ćwierć	" 8
rozynków (I)	" 6	krup jagl. 1 ćwierć	" 15
masła fasek 5	" 35	jajec kop 40	" 20
miodu beczka	" 40	karpi kop 2	" 20
ryb świeżych 6	" 15	wina 5 beczek	" 350
karasi 30	" 9	alakantu baryła	" 174
platerki	" 15	inne	" 25
sera 4 kopy	" 20		
		Razem	for. 1050

Bibl. Ossol. rkps 9514/I. *Liber in quo documenta varia circa erectionem abol. conventus Carmelitarum Discalceatorum visnicensis* k. 245.

¹⁸ Kronika klasztoru s. 11.

iącie królewskim. Na samą dekorację świątyni fundator wydał 6.000 zł. Wnętrze kościoła lśniło od złota i srebra. Nad ołtarzem wznosił się baldachim z tapety tkanej złotem. W ołtarzu stały wysokie na dwa łokcie, srebrne statuy Chrystusa Zbawiciela, Matki Bożej i św. Teresy, oraz połączone relikwiarze. Palilo się 30 świec woskowych w bogatych kandelabrach. Pomiedzy nimi złote i srebrne wazy z kwiatami. Do zakrystii doszły nowe komplety szat liturgicznych z materialów sprowadzonych z Włoch. Uroczystość z rozporządzenia Lubomirskiego uświetniała kapela z zamku krakowskiego. W wigilię konsekracji kościoła odbyło się uroczyste nabożeństwo z procesją przy udziale kapeli i strzałach dział zamkowych. W tym też dniu przeniesiono procesjonalnie z kaplicy zamkowej do kościoła trumnę z ciałem zmarłej w 1622 r. żony fundatora, Zofii Ostrogskiej. Pochowano ją w nowej bogatej trumnie, w grobowcu fundatorskim. O godz. 1 w nocy puszczeniem sztucznych ogni ogłoszono uroczysty dzień. Centralną uroczystością była konsekracja kościoła, której dokonał bp Tomasz Oborski, sufragan krakowski.

Powracając z Kapituły Generalnej w Rzymie w 1635 r., karmelici przywieźli do nowej świątyni relikwie: całe ciało św. Aleksandra, męczennika, oraz czaszkę jednej z Towarzystek św. Urszuli. Uroczyste przeniesienie relikwii z kościoła parafialnego do klasztoru odbyło się 10 października, w rocznicę zwycięstwa chocimskiego. Kazanie w czasie mszy wygłosił o. Hieronim Cyrus, a na nieszpórach — o. Mikołaj od Ducha Św. (Opacki), karmelici bosci.

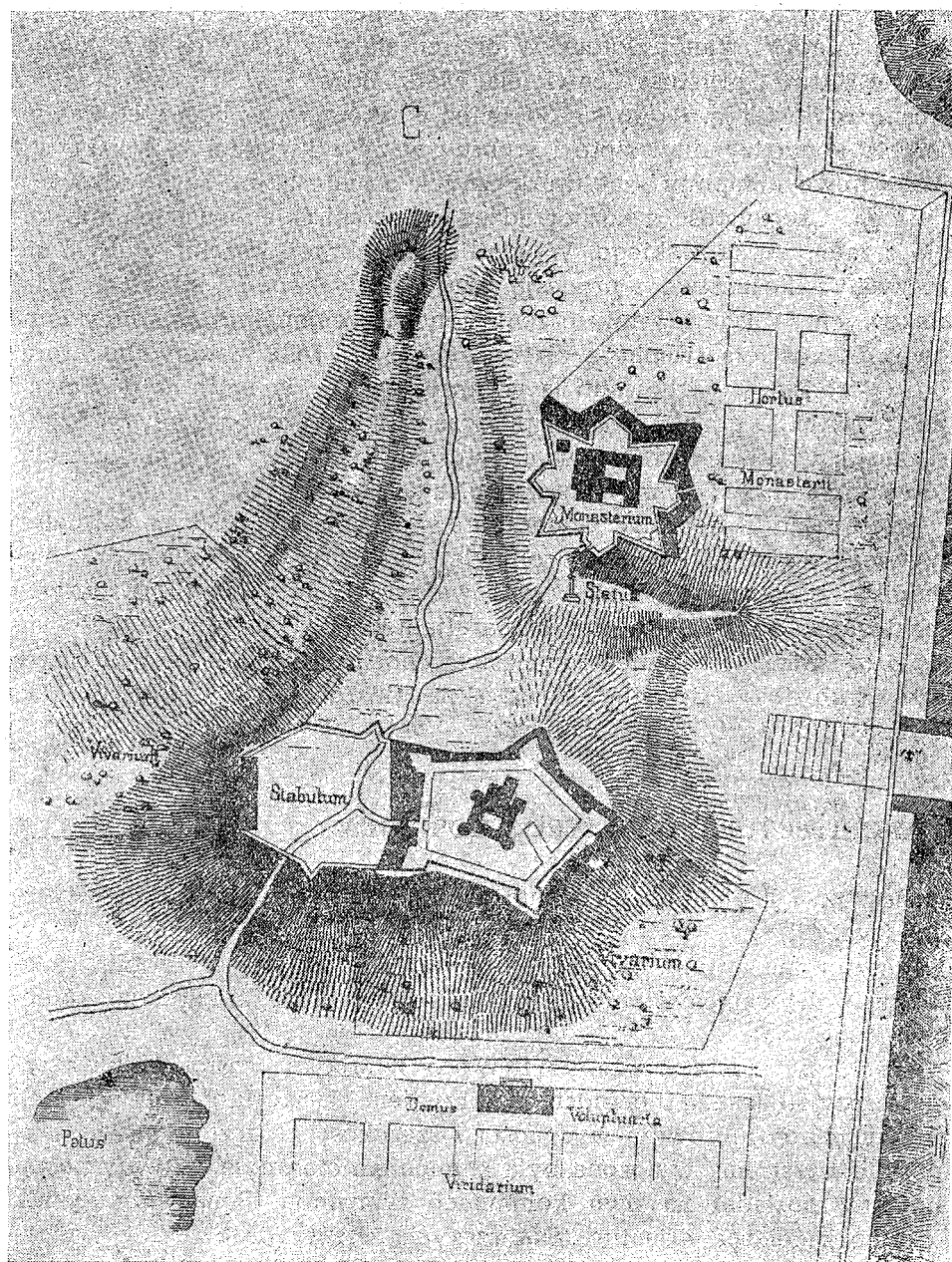
2. ARCHITEKTURA I WYSTRÓJ KOŚCIOŁA

Klasztor i kościół mają bogatą architekturę, o walorach artystycznych (ryc. 48).

Klasztor murowany, wczesnobarokowy, zbudowany w formie czworoboku, z dziedzińcami wewnętrznymi i wnętrzami sklepionymi kolebkowo.

Kościół na rzucie krzyża, usytuowany w środku prostokąta klasztornego, łączy się fasadą z północnym skrzydłem klasztoru. Fasada o dwóch kondygnacjach nierównej wysokości i szerokości, rozczłonkowana harmonijnie pilastrami, wyłożona była kamieniem ciosanym. Główny portal kamienny posiadał na dwu kolumnach tympanon. Ponad nim ganek z oknem z żelazną armaturą. Na szczycie wieńczącego fasadę tympanonu stanął olbrzymi posąg Chrystusa Zbawiciela. Na cokołach niższej kondygnacji umieszczono posągi Sebastiana i Stanisława Lubomirskich. Z fasadą połączone są czworoboczne, a u szczytu ośmioboczne wieże, nakryte barokowymi hełmami, nie zharmonizowane z całością, jakby sztucznie doczepione.

Wnętrze trzynawowe z transeptem. Boczne nawy zredukowane do

14. Wiśnicz. Plan sytuacyjny zamku Lubomirskich i klasztoru karmelitów bosych. Neg. w APKB w Czernej

rzędu kaplic, połączonych z nawą centralną przez archiwolty, wsparte na filarach. Nad bogato ozdobionymi łukami archiwolt, dekoracja na wzór supraportowych z kartuszami, nasadnikami otoczonymi wolutami i przyczółkami (ryc. 50). Ściany kościoła podzielone pilastrami, z kapitelami korynckimi. Na nich wsparty bogaty fryz, obiegający całe wnętrze, wykonany ze stiuku a skomponowany z panopliów o motywach tureckich, jak krzywe szable, turbany, kotły wojenne, armaty i zbroja. Fryz wykonany z wysokim poczuciem sztuki dekoracyjnej, przypominać miał zwycięstwo chocimskie. Powyżej fryzu potężny gzyms, bogato rozczłonkowany, zdobiony wolimi oczkami, ząbkami i perełkami. Kościół sklepiony kolebkowo, a w skrzyżowaniu transeptu — krzyżowo. W dekoracji sklepień nawy, transeptu i prezbiterium zastosowano podziały geometryczne, a mianowicie owale i kartusze ujęte w prostokątne obramowania, zaś w krzyżu transeptu — w geometryczną dekorację żagielkową¹⁹. Sztukaterie kościoła projektował i wykonał Jan Chrzyciel Falconi wraz ze swoim warsztatem dekoratorskim w latach 1635—1639, zatrudniony wówczas również na zamku Lubomirskiego. Analogiczne motywy dekoracji, jak rośliny, owoce, postacie aniołków, znajdowały się w kaplicy zamkowej²⁰.

Kościół posiadał 8 ołtarzy. Z tych trzy wielkich rozmiarów, tj. główny i dwa boczne w transepcie: z prawej strony poświęcony św. Teresie z Avila, lewy — Matce Bożej. W kaplicach naw bocznych stały mniejsze ołtarze, w XVII w. poświęcone czci św. Anny, św. Józefa, św. Michała Archanioła oraz śś. Stanisława i Sebastiana męczenników. Ósmy — Chrystusa Ukrzyżowanego — znajdował się w kaplicy grobowej.

Główny ołtarz, poświęcony Chrystusowi Zbawicielowi, zbudowany był z marmuru i drzewa. Składał się z dwóch oddzielnych części, perspektywicznie tworzących całość.

Mensa ołtarzowa (z tabernakulum i dwoma marmurowymi portalami) stała prawie w środku prezbiterium, podniesionego o kilka stopni od nawy. Na mniejszej ołtarzowej znajdowało się bogate, hebanowe tabernakulum zrobione w formie świątynki. Inwentarze kościoła²¹ z 1643 i 1691 r. podają jego dokładny opis. Cyboryum hebanowe ma kopułkę srebrną odlewana, a pod kopułką 3 blachy srebrne — floryzowane. Gałek odlewanych i drucików srebrnych 31 + 8. Na kolumnienkach jest 10 kapiteł srebrnych odlewanych i tyleż podkładek pod nimi. Pod kolumnienkami na gradusikach 5 aniołków odlewanych. Nad drzwiczkami

¹⁹ Jerzy Langman. *Dawne klasztory oo. karmelitów bosych w Polsce — Wiśnicz*. „Głos Karmelu”. R: 1934 nr 10 s. 374; J. E. Dutkiewicz. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. T. I. Woj. krakowskie. Zeszyt 2 — Powiat bocheński. Warszawa 1951 s. 23.

²⁰ Adam Bochnak. *Giovanni Battista Falconi*. Kraków 1925 s. 8—9.

²¹ Bibl. PAN w Krakowie rkps 907. *Inventarium universale bonorum conventus visnicensis Carmelitarum Discalceatorum anno 1645—1671 k. 3.*

również dwa aniołki po bokach, a na środku blacha srebrna z wyobrażeniem św. Józefa i dwu aniołków. Drzwiczki srebrne, artystycznie wykonane z ornamentem roślinnym w postaci gałązek i liści. Po bokach dwa aniołki ze skrzydełkami floryzowanymi.

Nad tabernakulum tron do wystawienia *Sanctissimum*, zamykany także drzwiczkami z blachy srebrnej. Na nich wygrawerowany krzyż, do którego przymocowano srebrny korpus. Między tronem a tabernakulum umieszczono herb Lubomirskiego Sreniawa, a nieco niżej srebrnego pelikana, stojącego w gnieździe z trojgiem piskląt.

Pomiędzy kolumnkami tabernakulum były dwie srebrne statuy: proroka Eliasza z ognistym mieczem i chlebem, oraz Mojżesza z tablicami przykazań i naczyniem z manną. Kolumnki zdobiło 87 srebrnych ornamentów. Do kompletu należał krzyż hebanowy z korpusem i ornamentem srebrnym. (Krzyż i 10 kapiteli srebrnych skradli Szwedzi). Po bokach tabernakulum było 6 wielkich kandelabrow ze srebra. Największe ważyły 48 marek 4 łuty²²; średnie 44 marki 8 łutów; ostatnie 36 marek 8 łutów.

Druga część ołtarza znajdowała się w głębi nad stallami, na czołowej ścianie prezbiterium. Nadstawa ołtarzowa miała dwie kondygnacje: niższą, złożoną z olbrzymich kolumn i proporcjonalnego do nich obrazu Chrystusa Zbawiciela w środku, w ramach bogato złożonych i zdobionych; wyższa kondygnacja, wieńcząca ołtarz, posiadała mniejszy obraz w nasadniku zakończonym przycółkiem.

W ołtarzu głównym umieszczono srebrne statuy (wykonane przez złotnika Andrzeja Malkensena w Krakowie):

Zbawiciela (wys. 2 łokcie, waga 52 marek);

Matki Bożej (wys. 2 łokcie, waga 41 marek 12 łutów);

św. Teresy (wys. 1,5 łokcia, waga 55 marek 12 łutów).

Do ołtarza należały jeszcze misternie wykonane hebanowe kanony. Środkowy oprawiony był w potrójną ramkę, pomiędzy pierwszą a drugą ramką było 6 okienek, otoczonych srebrną blachą; wokół okienek po 8 srebrnych ozdób; w górnych rogach dwa srebrne aniołki, połączane, w środku srebrna postać świętego, a u dołu dwie inne połączone; po bokach kolumny srebrne połączone, a na nich wyobrażenie męki Chrystusa. Na dwóch mniejszych kanonach były (razem) 43 ornamenty srebrne.

Prezbiterium od nawy oddzielała marmurowa balustrada z dwoma dwuskrzydłowymi wejściami z brązu. Drzwiczki posiadały dekorację ażurową, której treścią były napisy w płomienistej aureoli, z prawej *IHS*, z lewej *JOSEPH*.

Ołtarze boczne w transepcie oddzielone były od centralnej nawy

²² Łut — dawna miara ciężaru = 1/32 funta = 48 szkojcy; łut wrocławski = 12,71 g; łut rosyjski = 12,9 g.

marmurowymi balustradami z drzwiczkami z brązu. Na drzwiczkach wypisano imiona *MARIA* i *TERESIA*. Oba ołtarze dużych rozmiarów wykonane z drzewa, zwieńczeniami sięgały do gzymsu koronującego. Pochodziły z dobrego warsztatu snycerskiego (ryc. 51—52). Każdy z nich miał cztery wielkie złożone kolumny z ornamentyką roślinno-geometryczną. Górną część ołtarzy zdobiły barokowe postacie 4 aniołów: dwu w pozycji stojącej i dwu siedzących. Całość ołtarzy zamykał mniejszy obraz, w bogatym obramieniu, pomiędzy dwiema kolumnami, na których wspierał się przerwany, wieńczący przyczółek. Niższe kondygnacje ołtarzy wyraźnie nawiązują do stylu renesansowego. W niszach ustawiono statuy świętych. W ołtarzu św. Teresy — postacie św. Wojciecha i św. Stanisława, bpów męczenników, patronów Polski. W ołtarzu zaś Matki Bożej — statuy Eliasza i Elizeusza, proroków. W tym ostatnim ołtarzu znajdował się duży obraz Wniebowzięcia NMP. Obraz ten posiadał szatę srebrną z promieniami złożonymi, sprawioną przez konwent w 1706 r. jako wotum wdzięczności za opiekę nad klasztorem w czasie inwazji szwedzkiej²³. Ponad obrazem, na medalionie napis: „*VENI / DE LIBANO / VENI / CORONABERIS / VENI*”. W zwieńczeniu ołtarza — mniejszy obraz, prawdopodobnie Zwiastowania NMP. W ołtarzu św. Teresy duży obraz przedstawiał Świętą w pozycji klęczącej i stojącego Chrystusa przeszywającego dłoń Teresy na znak szczególnej łaski i zjednoczenia. Nad ich głowami aniołowie z koronami w rękach. Obraz posiadał srebrną szatę ze złożonymi promieniami. Na medalionie był napis: „*DEINCEPS / UT SPONSA / MEUM / ZELABIS / HONOREM*”. Obrazy do ołtarzy w kościele malowali w 1639 r. Mateusz Ingerman²⁴ z Antwerpii oraz Ribera.

Cztery ołtarze w kaplicach bocznych były niewielkich rozmiarów. Posiadały dekorację stiukową, z bogatym obramieniem obrazów. W jednej z tych kaplic znajdował się słynący łaskami obraz św. Józefa, który obecnie jest w kościele parafialnym w Wiśniczu. Jest to obraz dobrego pędzla, ma 1 łokieć wys. Na obrazie suknią z blachy złożonej. Przy kaplicy tej erygowano Bractwo św. Józefa, mocą indultu wydanego w 1670 r. przez papieża Klemensa IX²⁵. Przed słynącym łaskami obrazem modliło się wielu czcicieli św. Józefa. Kronikarz zapisał, że 19 marca 1659 r. przystąpiło do sakramentów 3000 wiernych²⁶.

Kaplice boczne od centralnej nawy oddzielały marmurowe balustrady. Posadzka w kościele marmurowa. Dwie ambony z wyobrażeniem św. Eliasza z ognistym mieczem, stylowe konfesjonały i ławki dopełniały

²³ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis...* s. 245.

²⁴ *Kronika klasztoru* k. 15. Por. Jerzy Mycielski. *Z literatury i sztuki*, „Głos Narodu” z 4 kwietnia 1902 nr 78.

²⁵ *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi*. Kraków — klasztor św. Marcina. Kraków 1904 s. 234.

²⁶ *Kronika klasztoru* k. 42.

całości wystroju wnętrza. Nad portalem wejściowym był chór muzyczny z organami. Lubomirski założył stałą kapelę przy kościele. Ponieważ jednak przepisy Zakonu pozwalały na muzykę jedynie tylko w większe uroczystości, fundator przeniósł kapelę do kościoła parafialnego. Mimo to w XVIII w. utrzymywano u karmelitów stałą kapelę. Dzierżawiła ona nawet od klasztoru realność ziemską, płacąc 280 flor. czynszu rocznie²⁷.

Naprzeciw ambony, z boku ołtarza Matki Bożej, schody otoczone połączoną balustradą prowadziły do kaplicy podziemnej i grobowca fundatorskiego. Dekorację stiukową wykonał w tej kaplicy Jan Chrzyciel Falconi. Był tam ołtarz Chrystusa Ukrzyżowanego. W ołtarzu krzyż i statuy Matki Bożej i św. Jana Ew. zrobione ze srebra²⁸. Z prawej strony ołtarza prowadziło wejście do ozdobnego grobowca fundatorskiego.

Dostojnicy pochowani w grobowcu fundatorskim

1. *Zofia z Ostrogskich Lubomirska*, żona Stanisława woj. ruskiego i krakowskiego, fundatora klasztoru, zmarła w 1622 r. Dnia 30 czerwca 1635 r., w wigilię konsekracji kościoła, przeniesiono jej ciało w nowej trumnie z kaplicy zamkowej do grobowca fundatorskiego²⁹.

2. *Stanisław Lubomirski*, fundator klasztoru, podczaszy koronny, woj. ruski i krakowski, zmarł 16 lipca 1649 r. Pochowany w sarkofagu z miedzi, połączanym, stylem i wykonaniem podobnym do królewskich (Władysława IV i Cecylii Renaty). Na wierzchu trumny wypisano jego zasługi i godności³⁰. Kazanie na pogrzebie wygłosił znany kaznodzieja o. Aleksander od Jezusa (Kochanowski)³¹.

3. *Jerzy Sebastian Lubomirski*, marszałek w. kor., hetman polny, starosta krak., chmielnicki, perejesławski, niziński, olsztyński, dobczyński i spiski, zmarł 31 stycznia 1667 r. na wygnaniu we Wrocławiu. W 1688 r. (staraniem żony Barbary z Czekarzewic Tarłowej) jego ciało przełożono z drewnianej trumny do marmurowego sarkofagu³².

4. *Aleksander Michał Lubomirski*, koniuszy kor., woj. krakowski, zmarł dnia 8 grudnia 1677 r. w Wiśniczu. Pochowany w habicie karme-

²⁷ AKWi 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 296.

²⁸ Bibl. PAN w Krakowie rkps 907. *Inventarium universale...* k. 2.

²⁹ *Kronika klasztoru* k. 10.

³⁰ Alfred Majewski. *Zamek w Wiśniczu*. W: Teka Konserwatorska 3. Warszawa 1956. Aneks 3 s. 50.

³¹ „Rzeka do swęgo się pocztą wracająca, to iest cnota Jaśnie Wielmożnego Jego Mości Pana Stanisława Hrabie na Wiśniczu Lubomirskiego... pod figurą rzek przy pogrzebnym akcie opisana, w kościele Wiśnickim Oyców Karmelitów Bosych". Przez W. O. Alexandra a Jesu, Karmelitę Bossego Roku Pańskiego 1649 die 14 Julii... w Krakowie... 1649" (Estr. XIX s. 357).

³² *Kronika klasztoru* k. 60.

litańskim w grobowcu fundatorskim 10 stycznia 1678 roku³³. W marcu 1687 r. przełożono jego zwłoki z drewnianej trumny do sarkofagu marmurowego, staraniem żony Heleny Tekli z Ossolińskich, która po jego śmierci wstąpiła do ss. karmelitanek bosych w Lublinie, jako s. Paula Maria od św. Wawrzyńca. Zmarła w Lublinie 19 maja 1687 r. Pochowana w grobowcu zakonnym³⁴. Panegiryczny napis z sarkofagu Aleksandra przytacza kronika konwencka³⁵.

5. *Jan Lubomirski*, syn Józefa, marszałka wielkiego koronnego, zmarł w 1696 r. mając 5 lat życia³⁶.

6. *Józef Karol Lubomirski*, koniuszy i marszałek wielki koronny, starosta sandomierski i zatorski, syn Aleksandra Michała, ożeniony z księżną Teofilą Ludwiką Ostrogską, zmarł w grudniu 1702 r.³⁷

7. *Hieronim Augustyn Lubomirski*, syn Jerzego Sebastiana, kawaler Maltański, chor. w. kor., marszałek nadworny kor., woj. krak., hetman polny i wielki kor., ożeniony z Konstancją Bokumówną, zmarł w Rzeszowie dnia 20 kwietnia 1706 r., licząc 63 lata. Z zamku rzeszowskiego uroczyscie przewieziono jego ciało do Wiśnicza, gdzie je złożono w grobowcu rodzinnym w marmurowym sarkofagu, na którym wypisano zasługi zmarłego³⁸.

8. *Konstancja Bokumówna Lubomirska*, żona Hieronima hetmana w. kor., zmarła w 1707 r.

9. *Marianna z Lubomirskich Sanguszkowa*, córka Józefa Karola Lubomirskiego, ur. w 1693 r., żona Pawła Karola Sanguszki, marszałka w. lit., zmarła w 1729 r.

10. *Paweł Karol Sanguszko*, syn Hieronima, marszałek w. lit. ur. 1682 r., ożeniony z Marianną Lubomirską, 2 v. z Barbarą Urszulą Duniówną, zmarł w 1750 r.³⁹ Za dusze Marianny i Pawła, miecznik wielki lit. Janusz Sanguszko zapisał klasztorowi 360 zł rocznie, a w 1747 r. w urzędzie grodzkim krzemienieckim — 100.000 zł na dobrach Wiśnicza⁴⁰.

W grobowcu oprócz wyżej wymienionych, pochowano jeszcze w kilku drewnianych trumnach dużych i małych, ciała osób nie zidentyfikowanych⁴¹. Pod prezbiterium i wielkim ołtarzem znajdował się grobo-

³³ Tamże k. 51.

³⁴ Tamże k. 57.

³⁵ Tamże k. 54—55.

³⁶ Tamże k. 64.

³⁷ Tamże k. 64.

³⁸ A. Majewski, jw. aneks 5 s. 51—52. Por. *Kronika kl.* k. 65.

³⁹ Stanisław Fischer. *Wiśnicz* (rękopis autora) k. 16.

⁴⁰ Bibl. PAN w Krakowie rkps 909. *Liber in quo annotantur summae conventum nostrum visnicensem Carmelitarum Disc. concernentes* s. 27.

⁴¹ AKWI 3. *Akta i listy dotyczące klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Wiśniczu*; list ks. Terpińskiego z 1900 r. do o. Rafała Kalinowskiego.

wiec dla zakonników, zbudowany zgodnie z przepisami Zakonu⁴². Pod ołtarzem św. Teresy był grobowiec dla szlachty — *nobilium*. Grzebano w nim dworzan — Lubomirskich, Sanguszków i dobrodziejów klasztoru. Księga akt Kapituły Konwentualnej⁴³ podaje cały szereg nazwisk szlacheckich, w jakiś sposób związanych z klasztorem. Był jeszcze jeden grobowiec pod kościołem, dla biednych — *sepulcrum pauperum*. Karmelici grzebali w nim ubogich.

Obok prezbiterium była zakrystia. W 1639 r. wymalował ją i przyozdobił sztukaterią Stanisław Kostecki z Krakowa⁴⁴. Centralne pola sklepienia artysta ujął w bogate obramienia z kompozycjami malarskimi. Na środku stropu znajdował się wielki obraz, przedstawiający śś. proroków: Eliasza na wozie ognistym i Elizeusza. Do bogatej ornamentyki dostosowano stylowe szafy i urządzenia.

Fundator hojnie wyposażył zakrystię. Przez całe życie czuwał nad ozdobą kościoła. Często powtarzał karmelitom: „*Patres, vos nihil solliciti sitis de his, quae spectant ad ornamentum ecclesiae et sacristiae. Munus sacristae meum erit, ego ipse horum curam geram*”⁴⁵. Według inwentarza zakrystii z 1643 r.⁴⁶ i lat następnych, z dotacji fundatora pochodziły następujące klejnoty, naczynia, szaty i tkaniny liturgiczne oraz obrazy:

a. Klejnoty i drogie kamienie

1. Diamentów małych na złotej puszcze	sztuk	24
2. Na teźże puszcze większych diamentów	"	10
3. W relikwiarzu złotym dużych diamentów	"	9
4. Na złotej puszcze rubinów małych	"	24
5. Rubinów wielkich w złotym relikwiarzu	"	4
6. Rubinów małych na chorągwi haftowanej złotem	"	15
7. Na teźże chorągwi rubinów większych	"	3
8. Na Dzieciątku Jezus rubinów małych	"	34
9. Rubinów w złotym melchizedechu	"	30
10. Małych drogich pereł w kolumnie ornatu czerwonego	"	3798
11. W tymże ornacie większych pereł	"	506
12. Na chorągwi złotą nicią haftowanej drogich kamieni	"	208
13. Na teźże chorągwi większych pereł	"	40
14. Na bursie białej drogich kamieni	"	342

⁴² *Instructiones Fratrum Discalceatorum Congregationis S. Eliae Ordinis Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo*, Romae 1635 s. 84.

⁴³ AKWI 1. *Acta Capituli conventus visnicensis...*

⁴⁴ *Kronika klasztoru* k. 15.

⁴⁵ Tamże k. 8.

⁴⁶ Bibl. PAN w Krakowie rkps 907. *Inventarium universale bonorum conventus visnicensis Carm. Disc. anno 1645—1671* k. 1—4.

15. Na figurce Dzieciątka Jezus pereł	"	50
16. Na teźże wielkich pereł	"	7

b. Naczynia liturgiczne i inne przedmioty

Złote naczynia i inne przedmioty:

1. Puszka oksydowana z kryształem owalnym i drogimi kamieniami wartości 2.152 zł.
2. Relikwiarz św. Teresy z drogimi kamieniami wartości 3.798 zł.
3. Naszyjnik złoty dany jako wotum na obraz św. Teresy w 1643 r.
4. Złoty łańcuszek Dzieciątka Jezus.
5. Klejnoty małe na Dzieciątko Jezus.

Przedmioty ze srebra pozłacane:

1. Monstrancja odlewana, wys. ok. 1 m, wartość 1.800 zł.
2. Puszek dwie, większa i mniejsza, wewnątrz i zewnątrz złoczone.
3. Kielichów 10 z patenami, z tych jeden ma na rogach 8 aniołków dętych i złożonych z 8 relikwiarzami.
4. 3 korony do relikwiarzy.
5. Promieni na krzyż do chorągwi 4.
6. Statua Zbawiciela ma promienie pozłacane.
7. 12 małych figur z aureolkami (wyobrażenia Apostołów).

Przedmioty ze srebra:

1. Lichtarzy 34, 6 wielkich na główny ołtarz.				
2. Statua Zbawiciela, wys. 2 łokcie,	waga	marek	52 ⁴⁷ tut	[1]
3. Statua Matki Bożej	"	41	"	12
4. Statua św. Teresy ma 1,5 łokcia	"	55	"	12
5. Trumna-relikwiarz św. Aleksandra	"	82	"	2
6. Dwa relikwiarze-skrzynki z koronami	"	45	"	4,5
7. Dwa inne z aniołkami złożonymi	"	37		
8. Dwa małe relikw. Tow. św. Urszuli	"	26	"	12
9. 14 waz na kwiaty	"	35	"	11
10. Krzyż od chorągwi z promieniami i globami	"	4	"	13
11. Krzyż z korpusem, gwoździe, statuy Matki Bożej i św. Jana w kaplicy grobowej	"	14		
12. Naczynie na wodę święconą z kropidłem	"	11	"	8

⁴⁷ Marka, jednostka wagowo-pieniężna o ciężarze ok. 180—250 g.

13. Dwie ampułki z tacą	waga marek	6
14. Kadzielnica z łódką		
15. Lampa z 6 przytwierdzonymi lichtarzami	"	108
16. 3 naczynka na oleje św.		
17. Tablica jako wotum złożona w 1641 r.		
18. Srebro w hebanowym relikwiarzu św. Teresy: 13 blaszek, 4 pierścienie, 3 aniołki złożone, 9 róż połączonych z gałązkami.		
19. Srebro w kandelabrach wielkiego ołtarza — połączonych: 42 blaszki	"	46 łut 12
20. Relikwiarz złożony św. Jana Kantego		
21. Dwie ampułki wewnątrz złożone i duża taca		
22. Lampa wielka, w której gałek 6, łańcuszków 6, w tym ogniów 369, w tejże 6 luster z herbami Śreniawa.		
23. Miednica.		
24. Antependium do wielkiego ołtarza.		
25. Laska z morskiej trzciny w srebrnej oprawie od ołtarza św. Józefa.		

c. Szaty i tkaniny liturgiczne:

Szaty liturgiczne:

Kolor biały: 5 kap; 13 dalmatyk; 35 ornatów, wśród nich 2 ornaty złote, z tkaniny okrywającej trumnę Sanguszkowej; 1 ornat z kobierca tureckiego z kolumną złotem haftowaną; 1 ornat cały srebrem haftowany na atłasie fioletowym; cały komplet szat z tureckiej tkaniny złotem haft. z motywami kwiatów; 5 ornatów z tureckiej tkaniny, z wielkimi kwiatami i czerwonymi kolumnami; 5 ornatów z tureckiej tkaniny ze złotymi i srebrnymi kolumnami.

Kolor czerwony: 3 kapy; 8 dalmatyk; 21 ornatów; jeden komplet adamaszkowy ze złotymi kwiatami; 1 ornat tabinowy z perskiej tkaniny z kwiatami złotymi i kolumną; 1 ornat adamaszkowy i inne z tureckiej tkaniny.

Kolor fioletowy: 1 kapa; 8 ornatów, w tym 1 ornat atłasowy cały haftowany złotem i 1 ornat z kwiatami srebrnymi.

Kolor zielony: 1 kapa, 5 ornatów.

Kolor czarny: 2 kapy; 4 dalmatyki; 19 ornatów; ornaty tabinowe i z aksamitu, bogato haftowane złotem.

Tkaniny liturgiczne:

Antepedia do ołtarzy:

Białych:	do wielkiego ołtarza 7,	do bocznych 18
Czerwonych:	" " 4,	" 16
Czarnych:	" " 1,	" 6
Fioletowych:	" " 2,	" 8
Zielonych:	" " 1,	" 9

Antepedia wykonane były z bogatych materii, haftowane złotem i srebrem, z różnymi motywami dekoracyjnymi.

Poduszki pod mszały do ołtarzy: 11 białych, 7 czerwonych, 6 czarnych, fioletowych 2, zielonych 4.

Baldachimy na procesję 2 i dwa trony na bocznych ołtarzach w transepcie. Obicia aksamitowe, czerwone, na cały kościół z frędzlami złotymi 14 szt.

Chorągwi 3. Jedna Matki Bożej, obejmującej pod płaszcz opieki karmelitów i karmelitanki, z fundacji Anny Lubomirskiej, matki fundatora. Pozostałe dwie — św. Józefa.

Nakrycia na tabernakulum 2.

Dywanów 26.

Pasków 21, alb I klasy 12, korporatów I klasy 13, obrusów 22.

Relikwiarzy hebanowych 10 (ozdobionych złotem i srebrem).

Mszałów 15, w tym 3 powleczone aksamitem w oprawie srebrnej.

Komży 45, w tym 9 z koronką złotem i srebrem haftowaną.

Alb 36, w tym 2 złotem haftowane.

Korporatów 26, w tym 3 ozdobione złotem.

Puryfikaterzy 175, w tym 7 ze złotymi ilustracjami.

d. Obrazy w zakrystii:

Obraz Matki Bożej w szacie srebrnej — haftowanej, (*na Salve Regina*);

obraz Matki Bożej za szkłem;

Agnus Dei za szkłem 2;

św. Marii Magdaleny za szkłem;

obrazów małych i dużych malowanych na blasze miedzianej 18, w tym: Zbawiciela trzymającego świat, Chrystusa Ubiczowanego przy słupie 2, Chrystusa przywiązanego do słupa, Chrystusa przed Piłatem, Chrystusa upadającego przy kolumnie, obraz Chrystusa Ukrzyżowanego haftowany na jedwabiu, Narodzenie Chrystusa, Matki Bożej, św. Anny, Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus i św. Janem Chrzc., św. Dominika wyzn., św. Franciszka wyzn., Ucieczki do Egiptu, Wyjścia Żydów z Egiptu i zatopienia wojska faraona.

Krzyż hebanowy na mense z korpusem z kości słoniowej.

Wszystko srebro kościoła i zakrystii ważyło marek 980, łutów 2015 ⁴⁸.

Licząc za 1 markę 26 złp., z pracą złotnika suma wynosi	25.506 zł
Na monstrancję wydano w Auspurgan talarów 600 czyli	1.800 zł
Na tabernakulum hebanowe talarów 1.250 czyli	3.750 zł
Za 10 relikwiarzy zakupionych w Rzymie 264 zł węgierskich	3.798 zł
Za złoty relikwiarz św. Teresy z drogimi kamieniami zapł.	3.798 zł
Puszka złota kosztowała	2.152 zł
Razem złp.	38.593 zł

Wyposażenie kościoła i zakrystii przez Lubomirskiego przechodziło wszelkie oczekiwania karmelitów bosych. Niezgodne zresztą było z przepisami Zakonu, które w duchu ubóstwa nakazywały budować skromne kościoły, a zabraniały dekoracji stiukowych, polichromii, ornamentyki ze złota i srebra ⁴⁹. Lubomirski, chcąc wybudować jak najokazalszy kościół jako wotum i pomnik zwycięstwa nad Turcją pod Chocimem, wyjednał od Kapituły Generalnej w Rzymie w 1632 r. dyspensę od rozdziału I i II drugiej części konstytucji, dotyczącej budowy i wystroju kościoła ⁵⁰.

3. KLASZTOR I JEGO UPOSAŻENIE

Pragnąc na przyszłość zapewnić utrzymanie kościoła i klasztoru, Lubomirski uposażył fundację w dobra ziemskie i zapisy pieniężne, zabezpieczone na jego dobrach. Już w dniu 4 lipca 1624 r. (we czwartek po Nawiedzeniu NMP), w urzędzie starościńskim miasta Krakowa zapisał klasztorowi sumę 1.500 zł na swoich wioskach Zegartowice, Kwaszowice, Krzesławice i Dąbie ⁵¹. W pięć lat później, 24 marca 1629 r., w urzędzie starościńskim w Sandomierzu zapisał znów sumę 1.000 zł na tych samych dobrach ⁵². Przed aktami starościńskimi sądeckimi w 1624 r. podarował i zapisał wioskę Leksandrowa, położoną na południe od klasztoru. Granice jej ustalono i oznaczono 5 sierpnia 1624 r. ⁵³ Przekazał również klasztorowi część gruntu i lasu oraz dwa stawy u podnóża góry klasztornej, z wyjątkiem trzech małych sadzawek. W Kobyle za

⁴⁸ Bibl. PAN w Krakowie rkps 907. *Inventarium universale...* k. 17.

⁴⁹ AP 7. *Acta capituli generalis... Constitutiones Fratrum Discalceatorum Congr. S. Eliae Ord. Beatissimae Mariae Virg. de Monte Carm.* k. 48.

⁵⁰ Bibl. Ossol. rkps 1877. *Acta primi capituli generalis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum Romae celebrati AD 1605* s. 121.

⁵¹ *Kronika klasztoru* k. 7 v. Por. Bibl. Ossol. rkps 4839/II. *Liber iurium in quo erectio fundationis conventus visnicensis firmatur...* s. 1.

⁵² *Kronika klasztoru* k. 7.

⁵³ *Liber iurium...* s. 4.

Starym Wiśniczem zapisał młyn⁵⁴. Intromisja karmelitów do zapisanych dóbr odbyła się w grodzie sądeckim, we wtorek przed Narodzeniem św. Jana Chrzciciela dnia 18.VI.1630 r.⁵⁵ w 1635 r., we środę przed św. Małgorzatą (10 lipca) Lubomirski zapisał karmelitom (w grodzie krakowskim) młyn w Olchawie oraz 500 zł, zatrzymując sobie młyn kobylnicki⁵⁶. Dnia 28 stycznia 1640 r. (w sobotę po św. Agnieszce), w grodzie krakowskim zapisał 1.000 zł, w tym 500 zł na utrzymanie kościoła, 300 zł na potrzeby zakrystii i 200 zł na wino węgierskie⁵⁷. Wreszcie przed swoją śmiercią fundator, zapewniając utrzymanie zakonników i klasztoru, przed urzędem ziemskim w Proszowicach, w poniedziałek po św. Franciszku, wyzn. (7.X.1647 r.), zapisał klasztorowi na wieczne czasy swoje dziedziczne wioski: Zegartowice, Krzesławice, Kwastowice i Dąbie z przyległościami, z majątkiem Bigoszkówka i częściami lasu dóbr Komarniki⁵⁸. Zażądał jednak od konwentu zrzeczenia się sumy 3.800 zł, uprzednio zapisanej i zabezpieczonej na tych dobrach. Kapi tuła Konwentualna, w liczbie 9 ojców, w dniu 13 października 1647 r. zrzekła się praw do tej sumy (3.800 zł)⁵⁹. Na drugi dzień, to jest 14 października, nastąpiła intromisja karmelitów wiśnickich do dóbr zapisanych przez fundatora.

Lubomirski pragnąc, aby wszystkie dobra, którymi klasztor uposażył, pozostały przy Zakonie na zawsze, wyjednał dekret od Definitorium Generalnego w Rzymie, z dnia 10 maja 1647 r., o nienaruszalności dóbr stałych i ruchomych klasztoru. Postanowienie Definitorium Gen. zatwierdził papież Innocenty X, w dniu 27 maja tegoż roku⁶⁰. Pod karą ekskomuniki zabronił sprzedawać, zmieniać lub darować rzeczy z wyposażenia zakrystii, biblioteki i dóbr stałych. Po śmierci fundatora, syn jego Aleksander Lubomirski, hrabia na Wiśniczu, wystarał się o powtórne zatwierdzenie i nowy dekret o nienaruszalności dóbr stałych i ruchomych od Aleksandra VII, papieża, w dniu 10 stycznia 1660 r.⁶¹ W tym też roku klasztor uzyskał przywilej od króla Jana Kazimierza (Kraków, dnia 29 listopada 1660 r.) na sól z żup wielickich, po 5 bałwanów szlacheckich na każdy rok. Król równocześnie nakazał wciągnąć klasztor wiśnicki *inter bancos perpetuae foundationis*⁶². W 1667 r. na Sejmie Warszawskim za króla Jana Kazimierza, uzyskali karmelici na-

⁵⁴ Kronika klasztoru k. 8.

⁵⁵ *Liber iurium...* s. 6.

⁵⁶ Tamże s. 14. Por. Kronika klasztoru k. 9.

⁵⁷ *Liber iurium...* s. 17—19. Por. Kronika klasztoru k. 18.

⁵⁸ Bibl. Ossol. rkps 91. *Donatio bonorum Zegartovice etc.* k. 220—224. Por. *Liber iurium...* s. 22; Bibl. PAN w Krakowie rkps 910. *Luźne dokumenty do kontrybucji z lat 1809—1815* k. 39.

⁵⁹ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis...* k. 52—53.

⁶⁰ *Inventarium universale...* k. 83.

⁶¹ Rkps 907. *Inventarium universale* k. 84—85.

⁶² *Liber iurium...* s. 45.

stępny przywilej, uwalniający ich dobra od wszelkich kontrybucji i ciężarów wojskowych⁶³.

Klasztor w Wiśniczu był w XVII w. jednym z najlepiej uposażonych klasztorów karmelitów bosych. Oprócz wspaniałego urządzenia, posiadał ok. 1857 morgów ziemi, z prawem patronatu nad kościołem parafialnym w Górze św. Jana. Poza tym miał znakomite położenie geograficzne i zdrowy klimat. Usytuowany został na najwyższym wzniesieniu w Wiśniczu, na wys. 337 m ponad poziom morza. Zabudowania zakonne otoczono fortyfikacjami nowowłoskimi, w kształcie gwiazdy ośmioramienniej, utworzonej z czterech bastionów pięciokątnych na osiach poprzecznych i z czterech bastionów trójkątnych na osiach przekątnych⁶⁴. Mury bastionów umocnione były od wewnątrz nasypem ziemnym. Naróża wieloboku wysunięte w przedpole stanowiły główny element obrony w czasie napadu nieprzyjacielskiego. Z klasztorem sprzężony był w system obronny olbrzymi zamek Lubomirskich, oddalony o 300 m na północ. W północnym bastionie klasztoru znajduje się brama wjazdowa, flankowana boniowanymi pilastrami, z trójkątnym przyczółkiem, w środku którego tablica z napisem, a poniżej herb Śreniawa.

Potężny maszyn klasztoru dominuje nad całą okolicą. Z jego okien w pogodne dni można widzieć na horyzoncie strzeliste Tatry i łańcuch Beskidu Zachodniego z Babią Górą. Lekkie wzgórza, pokryte lasami i szachownicą pól, stwarzały zakonnikom klimat do kontemplacji.

W czasie inwazji szwedzkiej klasztor wraz z zamkiem podł ofiarą zniszczenia. Bogate paramenta zakrystii i kościoła, złote i srebrne naczynia oraz trumny Stanisława i Zofii Lubomirskich zabezpieczył Aleksander Lubomirski, zabierając je ze sobą na Spisz do Podoleńca⁶⁵. Część zgromadzenia udała się na Węgry. Dnia 1 września 1655 r. Szwedzi zajęli bez trudności klasztor, a następnie zamek. W celach zakonnych zamieszkali oficerowie wraz z żonami, w oficynach zaś żołnierze. W korytarzach urządzono stajnie dla koni. Refektarz był jadalnią i miejscem zabaw. Pozostałych karmelitów zamknięto w chórze zakonnym. Ucierpieli oni wiele od Szwedów. Dwaj z nich, o. Józef od Matki Bożej i o. Cyryl a S. Maria, zmarli w 1656 r.⁶⁶

Opuszczając Wiśnicz (19 września 1656 r.), Szwedzi zabrali cenniejsze rzeczy. Łup z zamku wywieźli na 150 wozach. Z klasztoru zabrali ważniejsze dzieła z biblioteki, srebrne kapitele z tabernakulum i inne dzieła sztuki. Uchodząc przed Jerzym Lubomirskim, który ich wycinał w pień, podpalili klasztor i zamek, pozostawiając go „*in extrema vastitate*”, jak zaznaczył kronikarz. Pożar jednak został szybko opanowany przez ludzi.

⁶³ *Volumina Legum*. Petersburg 1859 vol. IV s. 454.

⁶⁴ J. E. Dutkiewicz. *Katalog zabytków sztuki*, jw. s. 24.

⁶⁵ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 79.

⁶⁶ *Kronika klasztoru* k. 37—38.

W dniu 15 grudnia 1657 r. karmelici wrócili z Węgier i natychmiast przystąpili do odbudowy zdewastowanych budynków. W 1659 r. ukończono restaurację świątyni⁶⁷. Na pokrycie kosztów związanych z remontem, za pozwoleniem Aleksandra Lubomirskiego, Kapituła klasztoru w dniu 16 października 1661 r. postanowiła sprzedać starą blachę miedzianą ze spalonego dachu kościelnego, za cenę 2.000 zł⁶⁸. Równocześnie zobowiązała się zakupić nową blachę na kościół, przeznaczając na ten cel czynsz z sumy 10.000 zł, zapisanej przez Władysława Lubowieckiego, sędziego ziemskiego⁶⁹.

Kapitałnego remontu klasztoru po inwazji szwedzkiej dokonał o. Szymon od Matki Bożej z Góry Karmel w 1678 r. Odnowił wszystkie zabudowania, pokrył je dachem i zbudował nowe kominy. Do kościoła nabył nowy dzwon, na miejsce zabranego przez Szwedów. Zakupił nową lampę srebrną, monstrancję z koroną oraz srebrne kapitele do tabernakulum na miejsce skradzionych⁷⁰. W 1669 r. Barbara z Czekarzewic Lubomirska, marszałkowa wielka i hetmanowa koronna, ofiarowała do kościoła 18 tarcz srebrnych z herbami. Kapituła klasztoru w dniu 30 maja zobowiązała się na piśmie, że tarcze herbowe, jako dekoracja, pozostaną w świątyni na wieczne czasy⁷¹.

W latach 1685—1691 przeorem klasztoru był o. Jerzy od św. Wojciecha (Brzostowski). Pokrył on kościół blachą miedzianą⁷². Zachował się jego rachunek za drobne remonty świątyni.

„1. Za reparację gzymsów kościoła zniszczonych przez Szwedów	148 fl.
2. Za naprawę facjaty [!] zniszczonej od pioruna	68 fl.
3. Za kłamry do facjaty [!] y do przykrycia gzymsów y kaplic miedzianą blachą	30 fl.
4. Za szalowanie pod miedzianą blachę	40 fl.
5. Za trzy krzyże połączane na attykach kościoła	174 fl.”

W czasie powtórnej inwazji szwedzkiej na Polskę, klasztor szczęśliwie ocalał. W dowód wdzięczności za cudowną opiekę nad klasztorem, w 1706 r. konwent ufundował srebrną suknię do obrazu Matki Bożej⁷³. W 1713 r. wojska saskie nałożyły na klasztor ogromne kontrybucje. Zakonnicy nie byli w stanie zapłacić żądanej sumy. Wobec tego w dniu

⁶⁷ Tamże k. 42.

⁶⁸ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 106.

⁶⁹ Tamże s. 107.

⁷⁰ *Kronika klasztoru* k. 51.

⁷¹ *Acta capituli conventus visnicensis* s. 134.

⁷² AKWC 1. *Annales foundationis istius conventus nostri visniovecensis, sub titulo S. Michaelis Archangeli cum annexis variis collectaneis, scitu posteritatis dignis...* s. 36.

⁷³ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 245.

26 grudnia kapituła postanowiła zastawić srebrna kościelne na zapłacenie kontrybucji⁷⁴.

W 1714 r. skarbiec kościelny poniósł dotkliwie straty. Do skarbcza zakradł się dawny ministrant klasztoru, Stefan Jaworski z Wiśnicza, młodzieniec ok. 23 lat. Zabrał on srebrne i złote przedmioty oraz poniszczył drogocenne ornaty wycinając z nich haftowane złotem kolumny⁷⁵. Z grobowca fundatorskiego zabrał srebrne tablice i ornamenty. Skradzione przedmioty sprzedawał Żydowi do Kazimierza. Schwytany w Krakowie, oddany został na zamek pod sąd. Wyrokiem sądu ławniczego skazano go na karę śmierci. Z Krakowa przewieziono go na zamek w Wiśniczu. W sobotę 1 grudnia 1714 r. Jaworski został ścięty za miastem. Ciało jego spalono⁷⁶. O. Augustyn od św. Gerarda, przeor klasztoru, w dniu jego śmierci odprawił mszę św. za jego duszę. Od współników żydowskich sądownie ściągnięto odszkodowanie.

W drugiej połowie XVII i w XVIII w. klasztor powiększał swoje kapitały dzięki zapisom sum obligacyjnych przez dobrodziejów, zwłaszcza tych, którzy chcieli po śmierci spocząć w grobowcu pod kościołem. Księgi: funduszowa⁷⁷, akt Kapituły Konwentualnej oraz kodeks praw klasztoru wyszczególniają następujące zapisy funduszowe:

1. Suma 10.000 zł zapisana przez Stefana Lubowieckiego, chorążego krakowskiego, w grodzie krakowskim, w poniedziałek po niedzieli *Laetare* (9.III) 1671 r., na dobrach Miechowiczki, z obligacją dwu mszy codziennie.

2. Suma 3.000 zł zapisana przez Helenę Lubowiecką, wdowę po Władysławie Lubowieckim, w poniedziałek po niedzieli *Laetare* (9.III) 1671 roku, na dobrach Wieruszycy, z obligacją 1 mszy w tygodniu i w rocznicę śmierci.

3. Suma 2.000 zł zapisana klasztorowi przez Stanisława Mrozka, w ogrodzie krakowskim, w poniedziałek po św. Mateuszu Ap. (23.IX) 1686 r., na dobrach Kierlikówka z obligacją 1 mszy w miesiącu⁷⁸.

4. Suma 1.000 zł zapisana przez Mariannę Staszową Odrowążynę, w grodzie sądeckim, we czwartek po niedzieli *Invocavit*, z obligacją 1 mszy w miesiącu i w rocznicę śmierci⁷⁹.

5. Suma 100 zł dana w 1689 r. przez ks. Walentego Stanisławowicza, w tym 50 fl. na Bractwo św. Józefa a 50 na Bractwo Szkaplerzne. Sumę oddano na czynsz wieczysty Stefanowi Prażmowskiemu (cześnikowi połockiemu, gubernatorowi Wiśnicza, prefektowi Bractwa św. Józefa)⁸⁰.

⁷⁴ Tamże s. 267.

⁷⁵ *Kronika klasztoru* k. 68.

⁷⁶ Tamże k. 69.

⁷⁷ Bibl. PAN w Krakowie rkps 909. *Liber in quo annotantur summae conventum nostrum visnicensem Carm. Discalc. concernentes...*

⁷⁸ AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis* s. 173.

⁷⁹ Tamże s. 185.

⁸⁰ Tamże s. 187.

6. Suma 2.000 zł zlegowana klasztorowi przez Szymona Iwanowskiego w 1690 r., z prawem czynszu dożywotniego⁸¹. W grodzie sądeckim w piątek po Zielonych Świątach (15.VI) 1696 r. Iwanowski zapisał 1.000 zł⁸².

7. Suma 1.000 zł dana przez Barbarę Gdowską i 600 zł przez Zofię Włodkowską. Zapis w grodzie krakowskim, we czwartek przed św. Wittem i Modestem (8.VI) 1684 r.⁸³

8. Suma 3.000 zł zapisana przez Stefana Garbowskiego, marszałka nadwornego. Zapis kapituła przyjęła 8 marca 1694 r. z obligacją 3 mszy w miesiącu i 6 aniwersarzy⁸⁴. Zapis wniesiono do grodu krakowskiego 14 sierpnia 1694 r.⁸⁵

9. Suma 3.000 zł zlegowana testamentem przez Agnieszkę Stocką, wdowę po Stefanie Stockim, burgrabim zamku krakowskiego. Kapituła przyjęła zapis 17 kwietnia 1694 r., z obligacją 3 mszy w miesiącu⁸⁶. Zapis wniesiono do grodu krakowskiego w poniedziałek przed św. Idzim (30.VIII) 1694 r.

10. Suma 4.000 zł zapisana na dobrach Rogów przez Michała z Granowa Wodzickiego, kan. krak., z obligacją 3 mszy w miesiącu za duszę Adama Lubowieckiego. Kapituła przyjęła zapis 3 kwietnia 1732 r.

11. Suma 3.000 zł z legatu Eleonory Leythnerowej, z obligacją 3 mszy w miesiącu. Sumę zabezpieczono na synagodze w Wiśniczu w 1743 r.

12. Suma 1.000 zł zapisana przez Katarzynę Andruszkiewiczównę, z obligacją 1 mszy w miesiącu.

13. Suma 4.000 zł zapisana w Nowym Mieście Korczynie, we wtorek po niedzieli Palmowej 1754 r., przez Morskiego, trybuna sandomierskiego, z obligacją 2 mszy w tygodniu.

14. Suma 360 zł zapisana 6 stycznia 1745 r. przez Janusza Sanguszkę, księcia lubartowskiego, za duszę Marianny z Lubomirskich Sanguszkowej⁸⁷.

15. Suma 100.000 zł zapisana na dobrach Wiśnicza przez księcia lubartowskiego Janusza Sanguszkę, miecznika i marszałka nadw. lit. w Krzemieńcu 1747 r., z obligacjami wieczystymi za jego przodków i za niego samego. Rekognicji i kwitacji dokonał w grodzie krakowskim, we środę po św. Mateuszu (22.IX) 1751 r., o. Sebastian od Zmartwychwstania Pańskiego, przeor klasztoru⁸⁸.

16. Suma 2.200 zł zapisana na kamienicy Dołuszyce w Wiśniczu,

⁸¹ Tamże s. 189.

⁸² *Liber iurium* s. 77.

⁸³ Tamże s. 63.

⁸⁴ *Acta capituli conventus visnicensis* s. 212.

⁸⁵ *Liber iurium* s. 77.

⁸⁶ *Acta capituli conventus visnicensis* s. 214.

⁸⁷ Bibl. PAN w Krakowie rkps. 909. *Liber in quo annotantur summae conventum nostrum visnicensem Carm. Discalc. concernentes...* s. 25.

⁸⁸ Tamże s. 27.

w grodzie sądeckim, we wtorek po śś. Wicie i Modeście (17.VI) 1760 r., przez Antoniego z Witowic Szwarcemberga Czernego, cześnika podolskiego.

Pomimo sąsiedztwa dworu magnackiego, klasztor na przestrzeni swego istnienia pozostawił chlubne świadectwo surowości i ducha zakonnego. Kiedy król Władysław IV zwiedzał po koronacji Wiśnicz, Stanisław Lubomirski powiedział pamiętne słowa: „Zakonnicy tutejsi tak ściśle przestrzegają karności swej zakonnej, że od tylu lat pobytu ich na górze w Wiśniczu, nigdy ich nie widział ku zamkowi memu kierujących swe kroki. O ile starania dokładają w unikaniu łączności ze światem, o tyle miłują samotność wzgórza i zamknięcie klasztorne”⁸⁹. W klasztorze tym od 1630 r. był kanoniczny nowicjat, przeniesiony z klasztoru Niepokalanego Poczęcia NMP w Krakowie. Wkrótce jednak Definitorium Prowincjalne, obradujące w Wiśniczu 2 lipca 1642 r., przeniosło z kolei nowicjat do Przemyśla, a w konwencie wiśnickim otworzono Kolegium Teologiczne, w którym odbywały się studia aż do kasaty klasztoru.

Po pierwszym rozbiorze Polski, klasztor w Wiśniczu padł ofiarą rządów cesarza Józefa II. W 1783 r. uległ kasacie za gubernatorstwa hr. Brigidó, według przedłożonych planów barona Wacława de Margelik, wizytatora i radcy dworu. Rząd zabrał wraz z klasztorem jego majątki (obejmujące 7 wsi i 4 folwarki), których wartość oszacowano na 87.659 zł⁹⁰. Kosztowne dzieła sztuki przewieziono do Wiednia. Według relacji naocznych świadków, Austriacy mieli wywieźć tam dwa wozy obrazów⁹¹. Cudowny obraz św. Józefa przeniesiono do kościoła parafialnego w Wiśniczu, gdzie pozostaje do obecnej chwili. Klasztor zajęto na ciężkie więzienie dla przestępców politycznych. Więzienie to tutaj dotychczas istnieje.

Karmelici bosci upominali się o prawa do swojej własności pod koniec XIX w. oraz po wskrzeszeniu prowincji Ducha Św. Podjęte starania nie przyniosły jednak pozytywnych wyników.

4. ZNISZCZENIE KOŚCIOŁA

Do czasów okupacji niemieckiej kościół pozostał bez większych zmian. Klasztor natomiast częściowo przebudowano i przystosowano do potrzeb więzienia.

⁸⁹ *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Kraków. — I Klasztor Św. Marcina. Kraków 1904 s. 234.*

⁹⁰ Władysław Chotkowski. *Sprawozdanie z czynności posiedzeń Akad. Um. w Krakowie w r. 1916. T. XXI nr 6 s. 38.*

⁹¹ Ludwik Stasiak. *Ilustrowany przewodnik po Krakowie s. 102.*

W 1940 r. komenda niemiecka z kilkoma oddziałami wojska i żandarmerii rozlokowała się na klasztornym wzgórzu. Pracowite dni, wypełnione śledztwem, torturowaniem więźniów i rabunkami, przeplatano nocnymi orgiami. Odprawiano tutaj tzw. „czarne msze”. Po nocach rozlegały się strzały, krzyki i śpiewy. W kościele rozniecano ogniska, paląc trumny wyciągnięte z krypt podziemnych, ławki, ołtarze. Według relacji robotników, w kościele odbywały się tortury i egzekucje na księżach i świeckich więźniach — Polakach⁹². Władze niemieckie postanowiły zniszczyć świątynię, gdyż była ona symbolem polskości i wotum zwycięstwa naszego narodu pod Chocimiem. Już wiosną 1940 r. gestapo poleciło robotnikowi Władysławowi Smendzie rozebrać wieżę kościelną, zbudowaną z kamienia ciosowego. Wykonał on również szereg innych robót, które przyspieszyły i warunkowały rozbiórkę kościoła⁹³. Ważniejszą rolę w akcie tego zniszczenia odegrał burgbaumeister Rumianowski z Krakowa. A. Wolff, starosta powiatowy w Bochni, w sprawozdaniu⁹⁴ do Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Woj. w Krakowie z dnia 20 lutego 1946 r. poinformował, że przed rozbiórką Rumianowski polecił zamurować wejście do krypt podziemnych. Czynność tę pod jego kierunkiem wykonali więźniowie. Już wcześniej Niemcy spalili drewniane trumny z grobowca Lubomirskich, a osiem sarkofagów pootwierali i obrabowali. Blacharz wiśnicki Władysław Kokoszka, jego brat Tadeusz oraz Władysław Smenda widzieli mumie wyrzucone z trumien i obdarte z szat. Jan Rzepka, volksdeutsch, który pełnił obowiązki dozorczy przy więzieniu wiśnickim, przyznał się prof. Stanisławowi Fischerowi, referentowi kultury i sztuki, że wraz z towarzyszami podważał wieka sarkofagów i zaglądał do wnętrza. Zapewne w tym czasie zostały one uszkodzone i popalone.

Rozbiórką kościoła kierował przez październik i listopad 1940 r. inż. Hans Schneider, a następnie inż. Józef Kaban z Warszawy. Roboty demolacyjne rozpoczęły się dnia 2 października 1940 r. Pod przymusem i groźbami więzienia, przeprowadził rozbiórkę kościoła budowniczy Antoni Norek z Bochni, a po dwu miesiącach — Adam Łucykow. Rozbórka trwała do wiosny 1942 r. Zatrudnionych było początkowo od 20 do 50 robotników. W grudniu ich liczbę powiększono do 120. Antoni Norek zaznacza, że w chwili przystąpienia do prac, wnętrze kościoła przedstawiało kompletną ruinę. Ołtarze były popalone, chór muzyczny oberwany. Ściany kościoła osmalone sadzą, nosiły ślady kul. Sklepienia

⁹² AKWI 4. Antoni Norek, budown. *Historia przez Niemców w r. 1940 rozpoczętej i wykonanej rozbiórki starożytnego kościoła więziennego w Wiśniczu Nowym*; Por. Stanisław Fischer. *Wiśnicz Nowy, jego przeszłość, zabytki i stan dzisiejszy*. Warszawa 1967 s. 50—53.

⁹³ Antoni Norek, jw.

⁹⁴ AKWI 4. Kopia sprawozdania.

popękane, z tynkami odstającymi od zacieków wodnych. Posadzka miejscami była pozrywana jakby w poszukiwaniu skarbów.

Rozbiórkę rozpoczęto od zdzierania miedzianej blachy z dachów. Część blachy rozkradziono na miejscu. Resztę wywieziono do Krakowa. Zburzono wieże kościelne, attyki. Sklepienia wprost zwalono na posadzkę. Zniszczono bogaty fryz stiukowy, gzyms koronujący, kapitele pilas-trów. Rozebrano wszystkie ołtarze. Cenne obrazy Ribery i Ingermaną zniknęły bez śladu. Marmury z ołtarzy i balustrad oraz lepiej obrobione ciosy ze ścian i gzymsów wywieziono na Bielany do Krakowa oraz do Krzeszowic, jako materiał budowlany do pałacu Franka. Drobniejsze przedmioty z ołtarzy i zakrystii rozkradli urzędnicy i strażnicy więzienni. Jan Rzepka, dozorca więzienia, w 1940 r. usiłował sprzedać ks. Past-erskiemu, wikaremu wiśnickiemu, połamaną monstrancję i kilka kielichów. Stanisławowi Fischerowi, referentowi kultury i sztuki w Bochni, proponował srebrne drzwiczki od tabernakulum oraz bogate antepedium⁹⁵. Za artystyczne drzwiczki chciał tyle srebrnych monet, ile ważyły (ok. 1 kg). Za antepedium długie na 3 m, haftowane srebrem, z bogatym ornamentem roślinnym, chciał 15.000 zł. Gotów był jednak odstąpić je za 500 zł. Posiadał jeszcze do sprzedaży mszał i inne kościelne przedmioty.

Z bogatego kościoła pozostały dziś tylko mury sięgające 5 do 10 m. Według planów Rumianowskiego, miały być przerobione na więzienną kaplicę i kuchnię.

W krypcie grobowej Lubomirskich ocalało 8 sarkofagów: 1 miedziany, 5 marmurowych i 2 drewniane oraz dwie trumny. Dzięki zarządzeniu władzy państwowej, zostały one przeniesione do zamku wiśnickiego w 1951 r.⁹⁶ Znajdują się w nich z mumifikowane zwłoki członków rodu Lubomirskich. Sarkofag Stanisława Lubomirskiego, fundatora klasztoru, wykonany z miedzi i pozłacany, odnowiony został w Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie. Ustawiono go w komnacie parterowej, w baszcie obok kaplicy. Pozostałe sarkofagi marmurowe i drewniane oraz dwie trumny odarte z obić dekoracyjnych, umieszczono w podkaplicznej krypcie. Jednocześnie zebrano szczątki kamieniarki i marmurów pochodzących z rozebranego przez Niemców kościoła. Złożono je w jednej z komnat parterowych zamku⁹⁷.

⁹⁵ S. Fischer. *Wiśnicz Nowy (rys historyczny)*, jw. s. 53.

⁹⁶ A. Majewski, jw. s. 44. Stanisław Fischer utrzymuje, że przeniesienia sarkofagów dokonano w sierpniu 1949 r. Zob. *Wiśnicz Nowy* s. 53.

⁹⁷ A. Majewski, jw. s. 44.

5. WYKAZ PRZEORÓW KLASZTORU⁹⁸

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
1	O. Cyryl od św. Franciszka	1630—1631
2	O. Cyryl od św. Franciszka	1631
3	O. Bernard od św. Onufrego	1631—1632
4	O. Hieronim od św. Teresy	1632—1634
5	O. Archanioł od św. Michała	1634—1637
6	O. Bonawentura od św. Andrzeja (Andrzej Winkler)	1637—1638
7	O. Anioł od św. Bartłomieja	1638—1640
8	O. Archanioł od św. Michała	1640—1642
9	O. Franciszek od NMP	1642—1643
10	O. Paweł Szymon od Jezusa (Rivarola)	1643—1644
11	O. Ignacy od Jezusa Maryi	1644—1646
12	O. Maurycy od św. Sebastiana	1646—1649
13	O. Władysław od św. Stanisława	1649
14	O. Sebastian od Matki Bożej (Stanisław Rulcz)	1649—1652
15	O. Jacek od Matki Bożej (Włodarz)	1652—1654
16	O. Konstantyn od św. Hieronima (Giżycki)	1654—1655
17	O. Mateusz od św. Michała	1655—1658
18	O. Ignacy od św. Jana Ew.	1658—1660
19	O. Franciszek od św. Marii Magdaleny	1660—1661
20	O. Bruno od św. Franciszka	1661
21	O. Stanisław od św. M. Magdaleny	1661—1664
22	O. Ludwik od św. Józefa (Komarnicki)	1664
23	O. Cyprian od Matki Bożej	1664—1665
24	O. Ignacy od św. Jana Ew.	1665—1667
25	O. Agataniol od Zbawiciela (Aleksander Chodowicz)	1667—1670
26	O. Emanuel od Wiecznej Mądrości	1670
27	O. Mateusz od św. Michała	1670—1673
28	O. Emanuel od Wiecznej Mądrości	1673—1674
29	O. Remigian od Ducha Świętego (Leziński)	1674—1676
30	O. Szymon od Matki Bożej z Góry Karmel (Frezer)	1676—1679
31	O. Franciszek od Oczyszczenia NMP (Mikołaj Tyszkiewicz)	1679—1682
32	O. Wacław od św. Eliasza (Głuchowski)	1682—1685
33	O. Jerzy od św. Wojciecha (Stanisław Brzostowski)	1685—1688
34	O. Jerzy od św. Wojciecha (Stanisław Brzostowski)	1688—1691
35	O. Anastazy od Ducha Świętego (Antoni Wysocki)	1691—1694
36	O. Celestyn od św. Józefa (Albert Zabicki)	1694—1697
37	O. Michał od św. Mateusza (Jerzy Bent?)	1697—1700
38	O. Maksymilian od św. Tomasza (Józef Frasinelli)	1700—1703
39	O. Sebastian od Oczyszczenia NMP (Wł. Naramowski)	1703—1706
40	O. Maksymilian od św. Tomasza (Józef Frasinelli)	1706—1708
41	O. Dawid od Wszystkich Św. (Wawrzyniec Szymanowicz)	1708—1709
42	O. Dawid od Wszystkich Św. (Wawrzyniec Szymanowicz)	1709—1711
43	O. Bonawentura od św. Piotra (Stanisław Szembek)	1711—1712
44	O. Bruno od św. Jacka (Tomasz Domaszowski)	1712

⁹⁸ Podstawa źródłowa: APKB w Czernej. AKWI 1. *Acta capituli conventus visnicensis*; Bibl. Ossol. rkps. 1871/I. *Relatio foundationis conventus Visnicensis Salvatoris Carmelitarum Discalceatorum*.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
45	O. Augustyn od św. Gerarda (Gaspar Neüerlich)	1712—1715
46	O. Aureliusz od św. Piotra i Pawła (Zygm. Stawski)	1715
47	O. Dominik od Jezusa Maryi (Bartł. Gawłowski)	1715—1718
48	O. Demetriusz od Wszystkich Świętych (Chromiński)	1718—1719
49	O. Julian od św. Jakuba (Kołodzicki)	1719—1721
50	O. Samuel od Zmartw. Pańskiego (Józef Kuligowicz)	1721—1724
51	O. Samuel od Zmartw. Pańskiego (Józef Kuligowicz)	1724—1727
52	O. Agnel od św. Stanisława (Jacek Paczowicz)	1727—1730
53	O. Agnel od św. Stanisława (Jacek Paczowicz)	1730—1731
54	O. Sebald od Wszystkich Świętych	1731—1732
55	O. Klemens od Niep. Pocz. NMP (Franciszek Tinelli)	1732—1733
56	O. Jan Kanty od Matki Bożej (Dominik Derjakubowicz)	1733—1736
57	O. Jan Kanty od Matki Bożej (Dominik Derjakubowicz)	1736—1739
58	O. Ludwik od Jezusa (Jan Torosowicz)	1739—1740
59	O. Szymon od św. Agnieszki (Józef Barankowicz)	1740—1742
60	O. Korneliusz od św. Józefa	1742—1745
61	O. Agnel od św. Stanisława	1745—1748
62	O. Jakub od Jezusa Maryi Józefa (Józef Torosowicz)	1748—1749
63	O. Władysław od Jezusa Maryi	1750—1751
64	O. Sebastian od Zmartwychwstania Pańskiego	1751—1754
65	O. Józef od św. Eliasza (Adam Ogrodowicz)	1754—1757
66	O. Samuel od św. Jacka	1757—1760
67	O. Jerzy od św. Szymona i Judy (Jan Niesiołowski)	1760—1763
68	O. Kandyd od św. Klary (Tomasz Kostecki)	1763—1766
69	O. Teodor Ludwik od Wnieb. NMP (Andrzej Pagowski)	1766
70	O. Józef od św. Eliasza (Adam Ogrodowicz)	?—1769
71	O. Julian od Aniołów (Aleksander Gumiński)	1769—1772
72	O. Bruno od św. Franciszka	1772—1775
73	O. Redempt od Narodzenia NMP	1775—1777
74	O. Rafał od św. Korneliusza i Cypriana (Walenty Grey)	1777—1778
75	O. Walerian od św. Damazego (Wojciech Wyczyński)	1778—1781
76	O. Jerzy od św. Ap. Szymona i Judy (Jan Niesiołowski)	1781—1783

